

Корецька О. В.

*старший викладач кафедри «Економіка і фінанси»
Одеського національного морського університету*

Koretska Olga

Senior Lecturer

*Department "Economics and Finance"
Odessa National Maritime University*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ПОРТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті запропоновано науковий підхід до визначення інноваційного розвитку як основи фінансово-економічної безпеки (ФЕБ) підприємств портової діяльності (ППД). Доведено взаємозв'язок між фінансово-економічною безпекою та інноваційним розвитком підприємств портової діяльності. Визначено дію чинників, що стримують інноваційний розвиток та загрожують ФЕБ безпеці українських ППД. Згідно з положеннями Закону України «Про морські порти України» сучасним підприємством портової діяльності є суб'єкт господарювання, який виробляє портову продукцію, виконує портові роботи і (або) надає портові послуги. До підприємств портової діяльності слід відносити морські торговельні порти в традиційному вигляді, стивідорні та термінальні компанії тощо. Необхідність вивчення інноваційних заходів, яких вживається в діяльність світових лідерів морської транспортної інфраструктури, є невід'ємною умовою розроблення загальної системи управління підприємствами портової діяльності України.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, підприємства портової діяльності, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, конкурентоспроможність.

Вступ та постановка проблеми. Сьогодні спостерігається гостра конкурентна боротьба між державами за домінування на світовому ринку надання транспортних послуг, де конкурентні переваги надають швидкість, безпеку та ефективність, які безпосередньо залежать від широкого використання інновацій та високих технологій. Рівень інноваційних транспортних технологій відображає та підвищує рівень конкурентоспроможності [1] підприємств портової діяльності, які є джерелом ініціативи інноваційної діяльності, висувають попит на інновації та здійснюють їх реалізацію.

Закономірними є відмова від екстенсивного шляху економічного розвитку й перехід до якісних перетворень виробничого потенціалу засобами активізації інноваційного розвитку як основи фінансово-економічної безпеки підприємств портової діяльності зокрема й держави загалом.

Проблема інноваційного розвитку як основи формування стану фінансово-економічної безпеки ППД перебуває в площині наукового дослідження та у просторі підвищеної уваги вітчизняних і зарубіжних науковців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливість підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу на підприємствах була предметом вивчення багатьох дослідників та практиків. Формуванням системою стратегічного управління та оцінюванням інноваційного потенціалу займалися провідні зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як І. Ансофф, Д. Врум, Ф. Герцберг, Г. Мінцбергер, П. Друкер, Д. Кларк, Д. Кейнс, Е. Лоулер, Д. МакГрегор, Ф. МакКлелланд, А. Маслоу, М. Портер, Д. Сінк, Ф. Тейлор, а також їх послідовники. Значний вклад у розвиток розроблення та вдосконалення його прикладних аспектів здійснили такі українські вчені, як О. Амоша, Л. Жилінська, Л. Горошкова, М. Белопольський, М. Верескун, В. Гончар, Г. Дмитренко, С. Ілляшенко, О. Єгоршін, А. Калина, А. Кібанов, О. Кендюхов, В. Колосок, А. Колот, Т. Логутова, Л. Філіпішина, О. Хаджинова. Дослідженням діяльності підприємств транспортної галузі загалом та

морських портів зокрема присвячені роботи С. Бессонової, В. Котлубая, М. Макаренко, І. Майорової, О. Степанова, А. Филипенка та інших науковців.

Без сумніву, результати наукових досліджень цих і багатьох інших вітчизняних та зарубіжних учених і практиків здійснили вагомий внесок у вирішення теоретичних та прикладних проблем підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу й служать важливою теоретико-методологічною базою подальшого розвитку досліджень у цьому напрямі [2]. Однак шляхи підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу підприємств портової діяльності, його роль у забезпеченні фінансово-економічної безпеки не одержали остаточного визначення.

Метою роботи є дослідження сутності інноваційного розвитку й визначення його ролі у забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємств портової діяльності.

Результати дослідження. Аналіз питань забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств портової діяльності набуває особливого значення у зв'язку з прийняттям Закону України «Про морські порти України» та Закону «Про концесії». В умовах постійної нестачі вантажів і суперечливості правової бази, переходу до нових форм господарювання та управління, політичної нестабільності гостро постає проблема інноваційного розвитку ППД як основи фінансово-економічної безпеки.

Розглянувши наявні визначення поняття «фінансово-економічна безпека», ми вдосконалили визначення терміна «фінансово-економічна безпека» з урахуванням специфіки роботи ППД.

Отже, ФЕБ підприємств портової діяльності – це стан захищеності їх від негативних змін на інших транспортних підприємствах, дій вантажовласників, портових адміністрацій, політичних факторів та внутрішніх загроз, які виникають в умовах ризиків та небезпек.

Фінансово-економічну безпеку доцільно розглядати перш за все в контексті її функціональних складових

частин. Такий підхід дасть змогу здійснювати моніторинг чинників, які впливають на стан як функціональних складових частин, так і фінансово-економічної безпеки загалом.

Поняття «інновація» є широким за своєю природою, але у формуванні фінансово-економічної безпеки підприємств важливими є ті винаходи, які приносять нові технічні розв'язання; змінюють стан техніки; істотно вдосконалюють виробничі процеси та якість вихідного продукту в контексті поступової заміни старої техніки (технології), принципів, структури тощо новими об'єктами. Інновація є одним з головних факторів фінансово-економічної безпеки та конкурентоспроможності ППД і потенційно містить засади фінансового успіху.

Найважливішу роль у підвищенні інноваційного розвитку відіграють інноваційна активність та рівень інформатизації ППД, оскільки частина витрат підприємств спрямована на освоєння нових видів продукції, нових технологій, автоматизацію виробництва, а також підвищення рівня його інформатизації для вдосконалення управління перевантажувальним процесом.

Оскільки витрати на інновації та інформатизацію здійснюються за рахунок коштів самих підприємств, очікується, що в умовах зростання обсягів надання послуг ці витрати будуть зростати, а під час спаду можливий їхній спад.

Закономірними є відмова від екстенсивного шляху економічного розвитку й перехід до якісних перетворень виробничого потенціалу засобами активізації інноваційного розвитку як основи фінансово-економічної безпеки підприємств портової діяльності.

Для інноваційного розвитку ППД необхідно враховувати такі напрями діяльності, як формування оптимальної структури основних фондів та висококваліфікованого персоналу для його обслуговування; підвищення кваліфікації керівного персоналу шляхом постійного навчання на прикладах успішних світових морських портів; залучення до партнерства підприємств галузі морського транспорту, які гарантуватимуть їх довгостроковий розвиток.

Для ефективного поєднання всіх пропозицій низка ППД формує довгострокові стратегічні плани, висвітлені в місії.

Довгострокове планування є найбільш ефективним, коли довгострокові перспективи є катализатором для інновацій. Проблемою українських ППД на сучасному етапі їх розвитку є те, що у стратегічних планах, розроблених до 2038 р., увага приділяється лише технологічному оснащенню підприємств, зовсім ігноруються розвиток управлінських компетенцій та підвищення ефективності планування взаємозв'язків між основними напрямками стратегічного управління, а також інтеграція планів розвитку підприємств у глобальну стратегію країни [3].

Важливим питанням є не тільки формування інноваційного потенціалу, але й його оцінювання, що необхідне для визначення інноваційного розвитку ППД, ефективного управління інноваційним процесом і застосування їх інноваційної стратегії розвитку.

Поняття «інноваційний потенціал» стало концептуальним відображенням феномена інноваційної діяльності та отримало свій розвиток з початку 80-х рр. ХХ ст. [4]. Сутність категорії «інноваційний потенціал» логічно розглядати з огляду на сутність її складових категорій, таких як інновація та потенціал.

Потенціал формується на різних рівнях господарської (економічної) системи. Потенціал підприємств портової діяльності формує потенціал морської галузі загалом.

Інноваційний потенціал ППД характеризується його здатністю розробляти та впроваджувати інновації в різноманітні сфери діяльності, зокрема виробничу, управлінську, маркетингову, фінансову [5].

Основа інноваційного потенціалу становить інноваційна структура підприємств спільно з інноваційними можливостями, що створюються за рахунок інших компонентів потенціалу (інтелектуальних, матеріальних, фінансових, трудових та інфраструктурних ресурсів). З урахуванням цього з'являється необхідність вимірювання вихідних параметрів інноваційного потенціалу, визначення його в загальному потенціалі підприємств, оскільки від його можливостей та рівня використання значною мірою залежить кінцевий виробничий результат. Інноваційному потенціалу притаманні властивості, типові для будь-якої економічної системи, а саме [6] цілісність, взаємозв'язок та взаємодія елементів, складність (структурність), комунікативність, здатність до розвитку.

Інноваційний потенціал є важливою складовою частиною у структурі загального (конкурентного) потенціалу ППД [7].

Як економічна категорія інноваційний потенціал повинен відповідати таким вимогам:

1) містити всі основні складові частини загального (конкурентного) потенціалу підприємства (матеріальні, нематеріальні, трудові та фінансові);

2) характеризуватися особливістю взаємодії всіх складових частин потенціалу, що сприяє здатності всієї системи створювати додаткову вартість і забезпечувати інноваційний розвиток підприємств (ефект синергії);

3) бути націленим на ринковий попит, який сприяє формуванню ринкового потенціалу підприємств [7].

Для розвитку інноваційного потенціалу підприємств портової діяльності необхідно вжиття таких заходів.

1) Постановка інноваційної мети. На перший план висувається здатність підприємств до вивільнення ресурсів на досягнення інноваційної мети, оскільки поточну діяльність воно не припиняє. Також підкреслюють складність моделювання процесу управління цією процедурою у зв'язку з мінливістю зовнішнього середовища та особливостями проблем внутрішнього середовища підприємства [8].

2) Планування. Стосовно цієї процедури зазначають, що найбільшого значення набуває здатність менеджменту чітко та з високим ступенем спрацьованості можливих варіантів розвитку ситуації здійснювати планування потреби в ресурсах, необхідних для реалізації інноваційних цілей, тобто незамінною є можливість обліку безлічі факторів, як зовнішніх, так і внутрішніх, що впливають один на одного.

3) Придбання ресурсів. Формування інноваційного потенціалу підприємства є абсолютно неможливим без первинного придбання необхідних для досягнення інноваційної мети ресурсів, які, залучившись до процесу виробництва, виступатимуть чинниками виробництва інновацій. Окремим випадком придбання ресурсів як процедури формування інноваційного потенціалу підприємства є вивільнення ресурсів з операційної діяльності підприємства.

4) Неможливо конкретизувати, на якому часовому проміжку між створенням інноваційного потенціалу, його реалізацією й отриманням кінцевого продукту потрібно визначити місце розглянутого етапу, оскільки процес нарощування відбувається безперервно, часом навіть у прихованій формі (наприклад, підвищення навичок персоналу або формування так званих прихованих знань) [8].

Для підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу необхідно визначити показник, який характеризує інноваційну активність підприємств портової діяльності. Сьогодні не існує єдиної методики розрахунку цього показника. Так, згідно з джерелом [9], ним є відносний показник, що характеризує ступінь участі підприємств у здійсненні інноваційної діяльності загалом

або окремих її видів протягом певного періоду (залежно від періодичності статистичного спостереження він становить 1 рік або 3-5 років). Рівень інноваційної активності підприємств зазвичай визначають як відношення кількості інноваційно активних, тобто залучених до якихось видів інноваційної діяльності, підприємств до загального числа обстежуваних за певний період підприємств портової діяльності.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки ППД обумовлене залежністю успішності реалізації їх діяльності від ефективності управління основними ресурсами підприємств (матеріальними, фінансовими та трудовими). Так, технічне та технологічне оснащення перевантажувального процесу впливає на якість, швидкість та собівартість продукції, що перевантажується. Наявність вільних фінансових ресурсів дає змогу здійснювати наукові розробки та використовувати у виробничому процесі новітні технології. Кваліфікація виробничого персоналу впливає на якість перевантажувальних процесів.

Загрози в інноваційній діяльності можна об'єднати у дві групи. До першої групи доцільно віднести загрози, що виникають у процесі забезпечення інноваційної діяльності, а саме загрози на забезпечення інноваційного проекту достатнім рівнем фінансування включають нездобуття коштів, необхідних для розроблення інноваційного проекту; загрози, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового та техніко-технологічного забезпечення інноваційних процесів.

Друга група – це загрози, що можуть виникати в процесі організації інноваційної діяльності.

Уникнути повністю загроз в інноваційній діяльності неможливо, оскільки інновації та ризик – це дві взаємопов'язані категорії. Складне середовище, в якому працюють підприємства портової діяльності, потребує від них постійної роботи над удосконаленням ухвалення управлінських рішень щодо гарантування його фінансово-економічної безпеки.

Висновки. За результатами проведеного дослідження виявлено, що інноваційний потенціал має динамічний характер і є унікальним для кожного підприємства портової діяльності.

В дослідженні запропоновано для підвищення використання інноваційного потенціалу ППД визначити показник, який характеризує інноваційну активність та рівень інформатизації підприємств, оскільки ця частина витрат спрямована на освоєння нових технологій перевантаження вантажів, автоматизацію процесу перероблення вантажів, а також підвищення рівня інформатизації для вдосконалення управління підприємствами портової діяльності.

Доведено, що для подальшого розвитку цього питання необхідно впровадити новітні технології та інформаційний супровід перевезень, зокрема, шляхом створення єдиної інформаційної системи технологічної взаємодії різних видів транспорту (залізничного, водного, автомобільного, авіаційного), вантажовласників, експедиторів та державних органів контролю на транспорті та в пунктах пропуску.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 р. від 30 травня 2018 р. № 430р. Київ. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/swow/430-2018 (дата звернення: 12.10.2019).
2. Мальцев М. Стратегія управління інноваційним розвитком морських портів : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Маріуполь, 2019. 25 с.
3. Мальцев М. Стратегія управління інноваційним розвитком морських портів : дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.00.04. Маріуполь, 2019. 263 с.
4. Кокурин Д. Инновационная деятельность. Москва : Экзамен, 2001. 576 с.
5. Онишко С., Пасентко Т., Швабій К. Фінансове забезпечення інноваційної діяльності : навчальний посібник. Київ : КНТ, 2008. 256 с.
6. Краснокутська Н. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 240 с.
7. Гречан А., Петренко Г. Інноваційний потенціал підприємства та його основні складові. *Вісник КНУТД*. 2005. № 4(25). С. 19–23.
8. Князев С. Управление инновационным потенциалом предприятия : дисс. ... канд. екон. наук. Волгоград, 2010. 170 с.
9. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності. URL: <http://www.patent.km.ua/ukr/pages/i20> (дата звернення: 12.10.2019).

References:

1. Pro skhvalennia Natsionalnoi transportnoi stratehii Ukrainy na period do 2030 r. vid 30 travnia 2018 r. № 430r, Kyiv. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/swow/430-2018 (assessed 12.10.2019).
2. Maltsev M. (2019) Stratehiia upravlinnia innovatsiinym rozvytkom morskyykh portiv [Management strategy for innovative development of seaports] (PHD Thesis). Mariupol.
3. Maltsev M. (2019) Stratehiia upravlinnia innovatsiinym rozvytkom morskyykh portiv [Management strategy for innovative development of seaports] (PHD Thesis). Mariupol.
4. Kokuryan D. (2001) Ynnovatsyonnaia deiatelnost [Innovative activity]. M. : Ekzamen/ (in Russian)
5. Onyshko S., Pamentko T., Shvabii K. (2008) Finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti [Financial support of innovative activity] : navchal'nyj posibnik. Kyiv : KNT/ (in Ukrainian)
6. Krasnokut'ska N. (2005) Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka [Enterprise potential: formation and evaluation] : navchal'nyj posibnik. Kyiv : Tsentri navchalnoi literatury/ (in Ukrainian)
7. Hrechani A., Petrenko H. (2005) Innovatsiinyi potentsial pidpriemstva ta yoho osnovni skladovi [Innovative potential of the enterprise and its main components]. *Visnyk KNUIT*, vol. 4(25). pp. 19–23.
8. Kniazev S. (2010) Upravlenye ynnovatsyonnym potentsyalom predpriiatia [Management of enterprise innovation potential] (PHD Thesis). Volgograd.
9. Zakonodavstvo Ukrainy u sferi intelektualnoi vlasnosti [Ukrainian legislation in the field of intellectual property]. URL: <http://www.patent.km.ua/ukr/pages/i20> (assessed: 12.10.2019).

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ КАК ОСНОВА ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ ПОРТОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация. В статье предложен научный подход к определению инновационного развития как основы финансово-экономической безопасности (ФЭБ) предприятий портовой деятельности (ППД). Доказана взаимосвязь между финансово-экономической безопасностью и инновационным развитием предприятий портовой деятельности. Определено действие факторов, которые сдерживают инновационное развитие и угрожают ФЭБ безопасности украинских ППД. Согласно с положениями Закона Украины «О морских портах Украины» современным предприятием портовой деятельности является субъект хозяйствования, который производит портовую продукцию, выполняет портовые работы и (или) предоставляет портовые услуги. К предприятиям портовой деятельности следует относить морские торговые порты в традиционном виде, стивидорные, терминальные компании и т. п. Необходимость изучения инновационных мер, которые внедряются в деятельность мировых лидеров морской транспортной инфраструктуры, является неотъемлемым условием разработки общей системы управления предприятиями портовой деятельности Украины.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, предприятия портовой деятельности, инновационная деятельность, инновационное развитие, конкурентоспособность.

INNOVATIVE DEVELOPMENT AS THE BASIS OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF PORT ACTIVITIES

Summary. The paper proposes a scientific approach to the definition of innovative development as the basis of financial and economic security (FEB) of port enterprises (PDD). The relationship between financial and economic security and innovative development of port enterprises has been proved. The factors that impede innovative development and threaten the FEB to the security of Ukrainian PPPs have been identified. According to the provisions of the Law of Ukraine “On Seaports of Ukraine”, a modern enterprise of port activity is an entity that produces port products, performs port operations and (or) provides port services. Port business enterprises should include traditional commercial seaports, stevedoring and terminal companies and the like. Today, the management of enterprise innovation development is no longer a single act of innovation, but a purposeful system of measures for the generation and development of ideas, the implementation and development of innovation, commercialization of innovation. The problem of innovative development as a basis for the formation of the state of financial and economic security of PPD is in the plane of scientific research and in the space of increased attention of domestic and foreign scientists. The purpose of this paper is to investigate the essence of innovative development and to determine its role in ensuring the financial and economic security of port enterprises. The research proposed to increase the use of innovative potential of the PDD should be determined by the indicator that characterizes the innovation activity and the level of informatization of enterprises, since this part of the cost is directed to the development of new technologies of cargo overload, automation of the process of cargo processing, as well as to increase the level of informatization management to facilitate activities. It is proved that for the further development of this issue it is necessary to introduce the latest technologies and information support of transportation, in particular by creating a unified information system of technological interaction of different types of transport (railway, water, automobile, and aviation), cargo owners, freight forwarders and state control bodies at transport and at points pass.

Key words: financial and economic security, enterprises of port activity, innovative activity, innovative development, competitiveness.